

APÁTI MIKLÓS

Önfel számolás

A FÉRFI hétköznapi személy
A SZÍNÉSZ, aki készül a szerepre
UJSZÁSZY táborno k
A Néma Nő

(A három férfi szerepét, ha megoldható, egy színész is játszhatja. A Néma Nő szerepéhez adtam néhány javaslatot, a rendező még tehet hozzá, mértékkel.)

A SZÍNÉSZ Jó estét kívánok. X-y színész vagyok, a rendező és az igazgató úr jóvoltából eljátszhatom Ujszászy táborno k úr szerepét. Már megvolt az olvasópróba, szinte semmit nem értek az egészből, azt mondták, hogy történelmi is meg monodráma is, aztán mégis három személyt kell benne játszani. A próba után hazamentem, s megkérdeztem az asszonyt.

A FÉRFI Sok olyan monodráma van, amiben három személy játszik. Ezért válunk, válaszolt az asszony. Azt mondta, ő nem bánja mi van a színházban, ő nem játszik, s az sem érdekli, ki mit játszik. Csak az érdekli, mi lesz a gyerekekkel. Én akkor majdnem pofán csaptam, de csak az ajtót csuktam be magam után.

UJSZÁSZY: Mindenki ben több személy lakik. Ha egyenruha van rajtam, akkor katon a vagyok. A ruha jelzi a rangfokozatomat, táborno k vagyok. Horthy Miklós táborno ka. Nem volt ezzel semmi baj, amíg béke volt, de most háború van. Keletről az oroszok nyomnak, nyugatról, és ez tudható hónapokra előre, bejönnek a németek. Az én dolgom az, hogy tájékoztassam a legfőbb hadurat, mikor mi történik majd, s ha érdekli, azt is el kell majd magyarázzam neki, hogy miért. Ez a munkám, ezért vagyok kém is, meg persze kémelhárító is. A hazámnak kémkedek, és a hazámra támadó kémeket megpróbálok elhárítani. Nem túl izgalmas foglalkozás, nem túl izgalmas, mert minden úgysem tudható, és amit megtudok, abból se mondhatok el mindent a hadúr nak. Biztos vagyok abban, hogy szinte minden szavam félreértené.

A SZÍNÉSZ Ha nem értem félre a dolgot, itt arról lehet szó, hogy a rendező úr be akarja bizonyítani, az én drága közönségem számára, hogy alkalmatlan vagyok a pályára, hogy össze-vissza beszélek, hogy hol a házasságomról mondok valamit, hol meg a táborno k úr szerepébe bújva mondok ostobaságokat, hol meg egyszerűen csak színészként kell eljátszanom azt, hogy buta, ostoba, semmirekellő színész vagyok. Ebben a korban többet érdemeltem volna ettől a színháztól, eljátszottam mindent, amit kértek, voltam komédiás, király, koldus, meg mindenféle ember, akin lehet sírni

vagy röhögni, de ekkora bajban még nem voltam. Nekem a színház nem az otthonom, nem a hazám, nem a munkahelyem. A színház nekem az anyaméh. Ott vagyok benne, hallom a hangokat, boldogságra születtem, pedig még meg sem vagyok. De tudom, hogy meg fogok születni, s ez fájni fog. Mikor leszek boldog? Talán soha.

A FÉRFI: Az a baj, hogy éppen most válunk, pont most. Úgy kellene elválnom, hogy ne is vegyem észre. Hogy azért legyen közöm a gyerekekhez is, meg lakhassak is valahol, meg az asszony se érezze magát nagyon átverve.

A Néma Nő (*Odamegy a FÉRFIHEZ, megsimogatja az arcát, közben jól belerúg, feltesz egy Karády lemezt.*)

UJSZÁSZY A tisztí kar sehogy se értette, mi köt engem Karádyhoz. (*Ír.*) Attól tartok, az altábornagy úr se értené meg egyhamar, pedig önnek aztán mindent, de mindent leírtam. Már most tudom, az utolsó levelem önhöz, mélyen tisztelt Péter Gábor altábornagy úr ekképp fog szólni „Csatolom a 17. füzetet, mely tárgykör hiányában már nem telt meg. Nagyon köszönöm a szép nyakkendőt. Nem tudom, hogy lesz-e alkalmam személyesen búcsút venni. Engedje meg, hogy ezúton hálás köszönetet mondjak, azon korrekt szívélyes, előzékeny, magatartásért, amivel részesített. Nem szívesen válok meg altábornagy úrtól, akivel nagyon szerettem volna együtt dolgozni. Így jövőm és szabadságom irányában, bizonytalanságban és nyugtalanságban vagyok, Még egyszer sokszor köszönök mindent, őszinte tisztelője Fekete Iván.” Na, ez lettem én: Iván is meg fekete is. Az altábornagy kommunista volt, tanulni akart tőlem... Ő már az új világ embere volt, én a régié.

A SZÍNÉSZ A mélyen tisztelt altábornagy úr – a rendező szerint – Péter Gábor volt Rákosi legfőbb bizalmasa, egykori szabósegéd. De azt már nem mondta meg a tisztelt rendező úr, hogy hogyan és miként lett Ujszászy táborkból Fekete Iván. Hogy Iván, azt még csak értem, mert 1948-ban már itt voltak az oroszok, sőt, utána még nagyon sokáig. De hogy miért pont Fekete, ezt már az én nagyon okos, nagyon művelt, nagyon tájékozott, nagyon zseniális rendezőm sem tudta tudomásomra hozni. Igaz, hogy akkoriban a schwarzból feketék lettek a weiszekből fehérek, de hát Ujszászy, egyáltalán nem volt zsidó ember, neki semmiféle szüksége nem volt a névmagyarosításra. Tetszett a nőknek? Vagy csak az egyenruhája ragadta el őket? A pénze?

UJSZÁSZY: Nem kell udvarolni a nőknek... hagyni kell őket beszélni. Most már mindegy, mi lesz velem, úgysem tudtam elképzelni magam öreg embernek. Így utólag már azt sem tudom egészen biztosan, kint voltam-e egyáltalán a fronton, vagy csak a bevonulásra voltam alkalmas. Minket, katonákat ugyanis nem tanítottak meg például verset olvasni sem. Így aztán hiába írta Petőfi azt a sok szép csatadalt, mi inkább az operetthez tartottuk oda a fülünket „szép város Kolozsvár”, na, ezeket szeretjük és értjük. A katonának a halál nem nagy ügy, amíg van fegyvere, és benne egy kis

golyó. A halál? Azt mi szeretjük önkéntesül adni is, kapni is. Erre képeztek ki, ez a mi különleges képességünk.

A FÉRFI Különleges képességek? Ugyan! Bárki el tud számolni tíz évesen egytől tízig, de csak egyesével. Ám ha úgy próbálna meg számolni, hogy hetet mindig hozzáad az előző számhoz, kereken hét ilyen szám után megbolondulna. Hét év után válnunk. Nincs, nem lesz több hét évünk.

A SZÍNÉSZ Nálunk, itt a színházban senki sem zsidó, vagy ha kell, bárki. Mi itt kérem, színészek vagyunk, s a színész azért az ami, mert bármi lehet: hűvösen tárgyalo, szenvedélyes szerelmes, toporgó szerencsétlen, aki a végzete előtt vigyázban áll, mindegy.... A színpad örök világossága fényeskedik nekünk. Nálunk a legvadabb antiszemita is megszeliidülnek, a legnagyobbak is megdicsőülhetnek, hitre juthatnak. Legalább esténként... Hogy az Isten fényes napja alatt kivel mi lesz, mi történik majd, már nem a színházra tartozik. És ez hiba.

UJSZÁSZY Hibát követtem el, amikor katonáink bevonulása után elkísértem az én Katám Kolozsvárra. Neki ott fontos dolga volt, szép és nemes: segélykoncertet adott a Vöröskeresztnek, hogy gyorsabban, kevesebb fájdalommal éljék meg sebesültjeink a győzelmet, Kolozsvár visszavételét. Na jó, katonásabban is tudom mondani: a bevételét. Istenem, de szép volt! *(A néma nő hintára ül, kileng magasra, a nézők feje fölé is, lobog a kezében a magyar zászló.)* A fellobogózt város, a piros-fehér-zöld színek, és a felénk dobogó szívek végre kijöhettek az utcára, a terekre, megnézheték Fadrusz úr szobrát, az igazságosét, és dobogtak, mert doboghattak. Újra volt haza. Kata énekelt, gyűltek az adományok, én meg csak álltam ott, a zászlóerdőben, lobogtam én is. A szünetben Kata odafordult hozzám és azt mondta: „Magának itt nincs semmi keresnivalója.” Nem értettem, miért nincs semmi keresnivalóm, hiszen én miatta voltam ott, meg Kolozsvár miatt is, de mégis inkább miatta, ezért aztán a koncert végéig ott maradtam. Akkor Kata meghajolt, fogadta azt a rengeteg tapsot, amit csak ő tudott ép lélekkel elfogadni, elviselni, de mellém érve azt mondta: „Most vészett el végleg Erdély. Maga katona. Maga innen most nem hiányzott. De Erdély mindig, minden magyarnak hiányozni fog.”

A SZÍNÉSZ: Hiányzik is, hiányzik most is. Olyan ez, mint a levágott végtag fájdalma. Nincs, de fáj. Jó volt az egyik utolsó próbán, ahogy körbe fonták az arcom a lobogók, a székelkek lobogói, s letörölték a színházban egyébként teljesen feleslegesen ontott könnyeimet. Mert színész is voltam, meg ember is, láttattam az arcom és láttam az arcom kívülről. Ez a pálya csúcsa: Látni magam a szerepben, s gyönyörködni abban, hogy megint sikerült elhíttetni magammal és az emberekkel, hogy az vagyok aki. Aki Ujszászy tábornok is, meg én is.

UJSZÁSZY Azért is mentem vele, mert vele akartam kezdeni és végezni a napot. Akkor már este volt, feljött a hold... Ábrándozhattam róla legalább néhány percig, de neki este mindig dolga volt. A színház. A Prima Donna. Az első nő. Az utolsó... *(sóhaj)*. Az első. És elment, minden este elment, ő volt a sztár, én meg csak egy tábornok. Ha közlegény lettem volna, akkor mi lett volna? Semmi. Egy nagy semmi, aki a semmit teremti meg: öl vagy meghal. Ő mindig volt valaki. Én meg csak egy állampolgár, akinek az országa éppen hadban áll. Nem én akartam, nem az én háborúm volt ez. És ami ennél nagyobb baj, igazából nem volt Horthyé sem. És ha nem az övé, akire fölesküdtem, akkor az enyém hogyan legyen? Ez a háború egy örülté volt, aki örültté tett egy népet. Nem mindenkit, csak néhány magyart. És nagyon sok németet.

A SZÍNÉSZ *(miközben tanulja a darabot, a szöveget)* Mit dumál ez itt össze-vissza, nem értem. Hogy tábornok meg közlegény, meg Karády, meg este, meg háború, meg, hogy ki kié, és ki mennyire örült?

NÉMA NŐ *balettozik, kicsit mindhárom férfi „baját” eltáncolja*

UJSZÁSZY Engem tényleg nem lehet megérteni, engem semmitől nem ment meg semmi, de minden alól fölment, hogy mertem szeretni. Úgy akartam szolgálni őt, mint a hazámat: Halálig. A haza most ellenem fordult. Nem, dehogya haza, két világhatalom. És lett egy győztes világhatalom. Tudtuk a nevét, s tudjuk a nevét akkor is, ha már más neve lesz. De akkor is lesz egy változatlan nevű ország: Magyarország. Én mertem szeretni őt, merek meghalni érte. Végül is csak azt szeretjük, akiért meg tudunk halni, ha kell. Persze én könnyen beszélek, fogságban vagyok, s tudom, hiába teszek bármit, innen én már nem szabadulhatok.

A SZÍNÉSZ Így könnyű, a halálraítélt könnyen dobálózik a nagy szavakkal, ha tudja, hogy reggel úgy is vége van.

UJSZÁSZY: De kötöttem egy titkos alkut, hogy kivel, na, ez is titok. Az alku arról szól, hogy Karády kijuthat ebből az országból, kimenekülhet, ami most nem haza, csak egymást gyűlölő erők viaskodása, minden mondat vérre megy, egy bólintásért, egy biccentésért, egy fejrázásért is kötélt jár. Nem baj, ő megmenekülhet, ezt kialakítottam. A magyarokkal is, az oroszokkal is. Ennél többet nem tehettem érte, ennél többet nem akarhatok, és nem akarhat többet tőlem ő se. Hiszen az ítélet megszületett, meg kell halnom. De még élek. Az életem, mint egy hú kutya, árnyékként követ, néha vetek neki valami rágni valót: Emlékeket, szép pillanatok. Amikor hittem mindabban, amiket most az életem végén gondolok. Karády? Színésznő? Ugyan! Őt az ő világának professzionistái, a tőke, a pénzemberek állították elő. Még engem is be tudtak csapni, pedig megvolt a világhoz való eszem. Én is a színésznőbe szerettem bele. Most már, hogy nem játszhat, egyedül az enyém lehetne, hiszen emberré vált és vég-

telen gyönyörűséggel tölt el, hogy nem kell többé a szépségét a színpadról, a vászonról csodálnom. Igaz, egy vesztett háború árán, de megkerült Karády Katalin. Az ember. A nő. Aki az enyém. Csak az enyém.

Azt mondták, oroszul, hogy nem fog fájni, meg az is mondták, hogy utoljára. De hiába mondták, nem tudom kimondani, mit jelent oroszul: utoljára. Elfelejtettem, elfojtottam.

A FÉRFI Jó nem bánom, váljunk. Olyan ez kicsit, mint a halál. Nem tudok elválni a kerttől, nem tudok elválni attól a földtől, amire lépni szoktam. Kicsit túl szépen mondván, igen mert ez a hazám. Ez a hazám, ez az én kertem, ez a rózsafa is az enyém, enyém a fűnyűvógép, amit undorodva hallgatnak a szomszédaink, és igazuk van, ennek a gépnek a zaja szörnyű.

UJSZÁSZY A repülőgépek zaja szörnyű, jönnek rád, s nem tehetsz semmit. Gugolsz a szerelmeddel a csupasz földön, és nem tudod más módon védelmezni, mint hogy, talán többször is, mint kellene, mondd neki: szeretlek, szeretlek, szeretlek. Közben egyre közelebb hullanak a repülőkről a bombák, vastagodik a hangok ereje, néha a hang erősebb és nagyobb, mint a kár, amit tárgyban, életben okoz majd. És akkor odabújik hozzád a szerelmed, az ország démona, és azt mondja, reszketi, sikoltja, akarva akaratlan bevetve minden tanult és ösztönös színészi eszközét, azt mondja: „István, meghalunk”.

A FÉRFI Arra, hogy meghalunk, nincs ellenérv.

A SZÍNÉSZ Mi vagyunk a halál ellenérve! Leszúrnak, felkötnek, aztán meghajolunk a függöny előtt, ez egy elég erős ellenérv.

A FÉRFI De hogy ezt a kertet elhagyjam, azt nekem senki nem tudja, senki sem tudja elmagyarázni, hogy ez nem hazaárulás. Mindent megtettem érte, ahogyan ő is értem. Szerettük egymást, és nem kértünk egymástól semmit. Na jó, néha ő egy kis vizet, egy kis tápsót, apróságokat. Nem sorolom, nem érdemes érvelni ezzel. Ahogy azzal a szoborral sem, ami a pesti Szabadság téren áll. Nem az a baj, hogy mit akar magyarázni, az a baj, hogy magyarázni akar. Hogy allegória... Az nem a szépség műfaja. S ami nem szép, az nem lehet igaz.

UJSZÁSZY: Nem akarok érvelni azzal, hogy nekem, aki egyszerre voltam kémfőnök és kémelhárító, hogy legalább nekem tudnom kellett volna, mikor és hogyan lesz vége a háborúnak. Hogy mikor jönnek be, egészen belénk a németek. Trianon miatt nem tudtunk elválni tőlük, úgy volt, hogy övék lesz a világ, és a miénk lesz az, ami a miénk volt. Nem tehetünk semmit. Fájtunk.

A FÉRFI Együtt, és fájni? Nevetséges. Külön menni, hogy ne fájjon, annak még van értelme, de nem tudunk válni. A bátrak túl korán, a gyávák túl későn válnak. Az okosok meg hiába tudják: nincs késő, nincs korán.

A SZÍNÉSZ Mindig késő van, és mindig korán van. Későn jön egy szerep, vagy túl korán csap pofán. Elbukunk, vesztesek leszünk.

NÉMA NŐ *elzuhan*

UJSZÁSZY: Hogy vesztesek leszünk, azt én tudtam a legjobban, és legelőször, hiszen minden hír birtokában voltam. De még Horthynak sem mondhattam meg mindent. Mi kémeek, soha nem árultuk el egymást, mi kémeek sokszor jobban tudtuk, mi lesz, mint aki meghallgatta a jelentéseinket. Jön felénk a jövő, és nem tudunk kitérni előle.

A SZÍNÉSZ Jön felénk a jövő, és nem tudunk kitérni előle.

A FÉRFI Jön felém a jövő, és nem tudok kitérni előle. Én szeretek élni, de már nem vele. Elválok és egy másik asszony mellett leszek majd árva. De a gyerek? Ő ezt nem érezheti. Rá vigyáznom kell akkor is, ha kiszeret belőlem, mert elhagytam az anyját. Ilyenkor vegytisztán tudok a halálra gondolni. Néha még az asszonyéra is. Arra is, akivel élni fogok.

UJSZÁSZY Azért halok meg aránylag boldogan, mert szerettem élni. Mert Katám lett a naplóm, beleírhattam magam: a bűneim, a félelmeim, az erényeim, a vállalásaim, a mulasztásaim. Az árulásaim. A szeretetem. Hogy mindent megtehetek érte, s hogy meg is tettem.

A SZÍNÉSZ Így menti magát a menthetetlen, mondta a rendezőm. Okos fiú, de az életet még nem tudja kívülről. Én már tudom. De nem akarok vele verekedni.

UJSZÁSZY Amikor vertek, olykor már szinte rutinosan ájultam el. A test és a lélek így védekezik az elviselhetetlen fájdalom ellen. De mindig felloccsoltak. Az első gondolatom mindig az volt: szomjan már nem halok. De étlen? Az még hátra van, azt talán még választhatom.

A FÉRFI Előfordulhat, hogy felfordulhatok. Hogy nem lesz hol laknom, nem lesz mit ennem. Vagy eljön értem egy repülőgép, s elszállhatok innen. Olyan messze, hogy ne is lássam az eddigi életem.

UJSZÁSZY Sokszor elképzeltem, hogy eljön értem egy repülőgép és kimenekít az örökkévalóságba. De nem jött, s ez azt jelentette, hogy megölnék, akármit teszek. Egyszerűbben: hogy meg fogok halni. Mint mindenki. De én legalább éltem és mer-

tem szeretni Karádyt. Az egyetlen, akitől megtanultam, hogy érdemes szeretni. S hogy a szeretet megtanulható. S ő nagyon jó tanító volt. Azért lehetett jó tanítóm, mert szeretett.

A FÉRFI Az lett a vesztém, hogy későn, túl későn tanultam meg szeretni. Kitől is tanultam volna? Apám évekig szánni valóan beteg volt, aztán meghalt. Anyám csak aggodni tudott értem. Meg magáért. Olyan szegénységből érkezett, amiből soha nem tudott kikeveredni. A halálos ágyán megkérdezte: fiam, hány éves is vagyok? Azt hittem, az ilyesmit tudja az ember anyja, próbáltam tréfával elütni a dolgot. De újra megkérdezte, most már követelően: hány éves vagyok? Megmondtam neki: nyolcvanhárom. És akkor azt mondta, s ezt soha nem tudom elfelejteni: fiam, te sose fogsz élélni eddig. Haza felé, és azóta sem tudom eldönteni: sokáig kell élnem, hogy tovább dacolhassak vele, vagy törődjek bele, hagyjam rá: legyen igaza neki.

A SZÍNÉSZ Az én okos kis rendezőm azt mondta, még a próbák elején, hogy amikor véget ér az élet, az utolsó órán végre elhisszük: nem történt semmi. Csak az, hogy élünk.

UJSZÁSZY A hazáért meg lehet halni. Ha kell. De meghalni a haza miatt? Ilyenkor összedadódik a történelem aktuális tévedése és az enyém. A miénk...

Tudta ő is, tudtam én is, hogy engem megölnék. A hazám miatt! Azt kérte tőlem, legyen egy utolsó kívánságom: kérjek olyan ítéletet, bármi áron, hogy ő megszabaduljon a további kínzásoktól, a sárba tiprástól, s hogy elhagyhassa az országot. Nem zaklatott túl sokszor ezzel, mégis azt kellett éreznem, hogy sürgeti az utolsó ítélet.. Ennyire el akart menni. Nem tőlem, ettől az országtól. Tudtam, lehet egy ilyen kívánságom. Nem sürgetett, mégis hajtott a kivégzőim felé. A nők nagyon akarnak élni, akkor is, ha már nem tudnak.

A FÉRFI A házasság olyan háború, aminek egyetlen komoly tétje van: ki éli túl a másikat. És hát, ugye, ismerjük a statisztikákat...

A SZÍNÉSZ Én szeretem a kolleganőimet. Ha fiatal, azért, ha érett, azért, ha szép-korú, jó szerepet kívánok neki, szívesen csókolok nekik kezét, nem érzem önfeláldozásnak.

NÉMA NŐ *táncol, kézcsókot remélve*

UJSZÁSZY Úgy döntöttem, segítek neki. Feláldozom magam. Segítek neki. Sietnem kellett, mert tudtam, ő már nem sokáig bírja. És elkezdtem az alkudozást, előbb a nyilasokkal, aztán a németekkel, végül az oroszokkal, a szovjetbarát magyarokkal. Pedig pontosan tudtam, hogy a kommunistákkal nem lehet tárgyalni, de azt is tudtam, hogy a kommunistákkal tárgyalni kell. Csak az oroszok értették meg, mit aka-

rok, mit szeretnék. Velük tudtam csak alkut kötni. És tudtam, hogy megölnek, de betartják az ígéretüket. Mert erősek voltak. Csak az erősek, a győztesek képesek arra, hogy megtegyék azt, amit megígértek. Ők voltak a győztesek és hagytak engem is „győzni”. Megértették, hogy én Karády Katalint a halálomig akarom szeretni. Megértették, hogy erre csak a valódi, az örülettel határos szerelem képes. És hagyták futni őt, hadd éljen. Hadd menjen el ebből a behódolt országból. Áadtam nekik minden információt, többet, mint amit a magyar kommunistáknak. Áruló voltam? Sokak szerint igen.

SZÍNÉSZ Szerintem is.

UJSZÁSZY Az oroszok számára hős lettem, ők a győzelem mámorában képesek tisztelni ezt. Persze ők könnyedén végezték ki a saját hőseiket. Áruló voltam? Én nem hiszem. Ha Karády, az én naplóm megmenekülhet, az mindent megér. E naplóban tovább élhetek, ha nem is örökké. Amíg ő él, én leszek. Csak kicsit és csak néha szorongtam, ha sürgetett. De fájt.

FÉRFI Fáj, hogy nem lesz családom. És fáj, hogy mégsem lehetek egészen magányos, mert mindig hiányoznak majd azok a percek, amikor még együtt lehettem a fiammal. Majd egy okos kis bírónő kimondja: ekkor és eddig lehetek vele.

UJSZÁSZY A történelem kimondta, meddig lehetek vele. Karády is tudta, érezte. Amíg tehetette, maga helyett is másokat mentett. Talán ebben segíthettem neki. De a megszállt országban senki sem tudta, mi történik holnap vele. Csak ezek a Péter Gáborok tudták. Még azt is tudták az oroszoktól, hogy velünk mi lesz. Én egy vesztes ország lefokozott, letartóztatott tábornoka voltam.

SZÍNÉSZ Nem szeretek tábornok lenni. Inkább csak szavalnék, akár Péter Gáborékról is. Faludy György versében minden benne van, amit arról a korról, meg az oroszok akkori kedvenceiről tudni lehet. Rövid, nem nehéz fejben tartanom a próbák alatt sem. Sokat segített, többet, mint a nagyságos rendező úr. 1991-ben írta, akkor még élt a nyomorult. Az Interneten találtam rá, nem kis munka volt.

NÉMA NŐ *mintha súgná a szöveget*

„Péter Gábor, az ÁVH parancsnoka

Még él, de harminc éve nincs, aki felpofozza.

Ott ült az íróasztal mögött, mikor behozták.

Előtte aktacsomó Faludy Gyé nevével.

„Olvasta?” – „Nem olvastam, de azért belenéztem.”

„Ön szerint mi a bűnöm?” – „Nincs bűn.” – „Szóval kidobnak?”

„Egy nyavalyát.” – „Mi okból?” – „Kit egyszer idehozta, itt kell, hogy megdögöljön. Hülyékre nincsen szükség.”
„Miért hülye?” – kérdeztem. Ő felém fordult büszkén, ajkán ferde mosollyal: „Épp te nem volnál marha, aki Amerikából jöttél haza e szarba?”

Jól hallottam? Nagyon jól. Elhültem, hogy ezt mondja.

Közben, hogy elvitessen, a csengőgombot nyomta.

Ez a halálítélet. Nevessek-e, vagy sírjak?

Vagy kérdezzem meg tőle: Mondd, nem félsz, hogy megírlak?”

UJSZÁSZY Nem féltem leírni az elhárítás általam ismert rendszerét Péter Gábornak Fekete Iván néven. Nem féltem, mert Karádyt féltettem. Írtam és írtam, sok oldalon át. Csak így volt esély rá, hogy kiengedjék őt ebből a szarból Amerikába.

FÉRFI Legszívesebben kimennék Amerikába, de lehet, hogy nem kapnék vízumot, s ezt azzal indokolnák, hogy terrorista vagyok. Egy rohadt családterrorista. Felrobantottam a családom. S ezt a mindenre képes hivatalnokok mondanák, életidőm kegyetlen tábornokai, ezek a kukucskáló államosított pribékek. Még azt is megkérdezhetik, mikor és melyik volt életem legszebb napja. De nem tudnám se nekik, se magamnak bevallani. Mert jó volt családban élni, s jó most is, hogy döntöttem: eljövök onnan. S azt is honnan tudnám, mikor és hogyan élek majd Rékával, aki színésznő, aki tündökölni akar és gyertyákkal körülvett kádban fürödni a sikerben, én meg szürkülök tovább. Azt képzelem, s ezt kellene mindenkinek képzelnie, hogy a legboldogabb nap még nem jött el. Csak így lehet, csak így érdemes élni, amíg lehet, amíg hagynak.

UJSZÁSZY Talán még egyszer az életben boldog lehetek. Ott állok majd a kivégzőosztag előtt, rám szegezik a fegyvert, s érezni fogom, hogy élek. Akárhányan lesznek, én több leszek, mint ők. Mert az a néhány másodperc az enyém lesz, nem az övék.

FÉRFI Élni akarok, ez a bűnöm. Ezért hagyok el mindent, amiért eddig éltem.

Az az élet, amit Rékával vállaltunk, talán más lesz, mint a korábbi évek. Ő játszik majd, s én nézhetem őt. Láthatom királynőnek, szolgáló cselédnek, mások feleségének, akár mások kurvájának is, de tudni fogom: igazából ő az enyém. *(A Néma Nő felé tekintve, könnyörögve mondja.)* Ugye így lesz, drágám?

Néma Nő *leborul, némán zokog.*

UJSZÁSZY Az én drága Karádyim túlságosan is készen volt, amikor megismertem. Amikor beleszerettem. Már nem csak nő volt, de eleven legenda is. Filmek, színpadok sztárja, egyik hódolója a sok százezer közül. De találkozhattam vele, a személyével, a

hétköznapian is igéző tekintetével. A véletlen hozta ezt az alkalmat, csak később jöttem rá, hogy ezt a találkozót megszervezték. A szervezők szándéka a béke volt, a háború kellős közepén. Én egy tábornok voltam, aki a baloldal minden lépéséről tudott, s baloldal is akarta tudni, mire készülök én.. Karády üldözött embereket akart megmenteni, én egy egész országot. Neki majdnem minden sikerült, nekem szinte semmi.

Néma Nő *(rezzenetlen áll, se mozgásán, se arcán nem látszik indulat. Bábuként néz előre. Magába?)*

FÉRFI Rékának minden sikerült, jó szerepeket kapott, mégis jó ember maradt. Mert szeretni engem, s én is mertem szeretni őt. Ez a szeretet hatja át jövőnket, legalábbis az elejét, ezért a jövőért vállalom el mindent, a válást, az elszakadást.
(Néma Nőhöz fordul.) Ugye, drágám?

SZÍNÉSZ Nem bírom ki, ha a színpadon nem reagálnak rám. Ilyenkor azt sem tudom, minek beszélek. A rezzenetlen partner nem társ a játékban, s ha nem közös a játék, rossz leszek én is. Hiszen mindent csak tőle kaphatok vissza, amit én adhattam neki.

UJSZÁSZY Amit én adhattam neki, az sok is volt, meg kevés. Megmenthetett néhány zsidót, kommunistát, ellenállót, békepártit. Segítettem neki, de mindig tudtam, ez kevés. Kevés, mert az országot kellett volna kimenteni a háborúból, megmenteni a bolsevizmustól, a nyilasoktól. Mégis ő vigasztalt: hogyan tehetnél többet egyedül? Keres társakat! Nekem egyetlen társam ő volt, nem bízhattam meg senkiben.

FÉRFI Ha egyedül vagyok, velem az a baj, hogy mindig megnézem a nők seggét. Jó, finomabban is tudom mondani: az idomait. Mindegy, milyen ruha van rajtuk, látom őket. Azoknak, amik.

SZÍNÉSZ Velem az a baj, hogy csak a hangjuk érdekel, szólnak-e, vagy csak beszélnek. A hangnak zenéje van, a beszédnek célja. Engem a hangok érdekelnek, nem az emberekből kizúgó zaj.

UJSZÁSZY Én nem nézhettem a nők seggét. Ha tetszettek volna, tudtam: rám van állítva. Ha rossz, az legyen az ő bajuk. Karádyt sem ilyen szemmel néztem, csak az érdekelt, bízhatok-e benne, kell-e félnem tőle. Őt nem érdekelte, ki vagyok, csak a múltam. A családom, az apám, az anyám. Vidéki fiú voltam, volt miről meséljek, sokat tanultam közben önmagamról. Ő is elmondta az apját, azt a szerencsejáték függő barmot. Aki ha nyert, ajándékokat hozott neki, ha vesztett, verte az anyját, őt se kímélte. Túl közel laktak a löverseny pályához. Ott meg, ugye, minden megtörténhet. A csalás is, a jó tipp is bejöhethet. Egyáltalán nem izgatták az országos dolgok, azt sem kérdezte meg, ültem-e lovon valaha. Néha sértődött is voltam, de hát ilyenek a

magukat fontos tartó férfiak. De túl tudtam lépni ezen, ez volt a legjobb lépésem. Nem bíztam rá titkokat, kímélni szerettem volna.

SZÍNÉSZ Én soha nem kíméltem a partnereim. Ha túl jók akartak lenni, hogy lejátsszanak engem, az volt a baj. Ha rosszak: az volt a legrosszabb.

FÉRFI Mit kíméljek egy nőt, aki nem értem, hanem ellenem harcol? Aki csak túlélni akar engem? Anyámtól ezt tanultam: túlélni. Semmi más nem számít, csak a túlélés reménye.

UJSZÁSZY Az én túlélésem titka: Karády. *(A Néma Nő meghajol előtte, mintha megköszönné.)* Amit katonaként sokáig nem értettem, hogyan lehet egy férfi számára fontosabb egy nő, egy szerető, mint a haza. Karádytól kellett megtanulnom, egy katonának is lehet felesége, családja. Értük is kell élni. Hogy értük is kell élni, s ha kell, akár meghalni is.

SZÍNÉSZ Nem értem, miért kell meghalni egy nőért? Holnap egy másik szerepben egy másik nőért kell élnem, halnom. Egy színésznőért se élni, se meghalni nem érdemes.

FÉRFI. Most úgy érzem, Rékáért akár meghalni is tudnék. *(A Néma Nő felé.)* Érted. De te ezt úgyse érted, mert színésznő vagy. Játsszol, élvezed a tapsot. Én meg várom, hogy tapsoljanak neked. Szeretnél megszólalni? Minek? Úgyis nagyobb sikered lesz, mint bárkinek.

Néma Nő *(Táncol, balett.)*

FÉRFI Nekem kellene a szavak. Az ő szavai, meg az enyéim. Szeretetünk szavai, ilyenkor közel vagyunk Istenhez. Egymáshoz. Nyavalygás? Ugyan.

SZÍNÉSZ Most meg azzal nyomorgat a rendező, hogy nem vagyok elég katonás. Hogyan lehetnék az, amikor a németek elfogtak, a nyilasok lefokoztak, cukorbajom lett miattuk, beteg lettem, egy becsapódó bomba dörrenésétől is idegrángásom lett. Nem nekem, Ujszásznak. Már majdnem egészen az vagyok, akit el kell játszanom. És épp most kezd elegendem lenni ebből az egészből, már ott tartottam, váltson le a rendező úr, adja másnak a szerepet. Kezdek többet tudni Ujszászyról, mint ő maga. Nem értem magam, mert túlságosan sokat értek, s ez megroppant, mint színész.

FÉRFI Érték mindent, többet, mint az a bírónő, aki dönt majd rólam, rólunk. És azt is értem, mekkora rizikó beleszeretni egy színésznőbe. Mert ez történt velem.

(Néma Nő beleül a hintába, fehér zászló van a kezében, leng a nézők felett, azt lobogtatja.)

UJSZÁSZY Az lett a vesztem, s mint később kiderült, mind a kettőnk veszte, hogy megláttam az imádott színésznőben az embert, a nőt. A sztártól el tudtam volna szakadni, a nőtől, az embertől nem. Amikor együtt reszkettünk egy célponttá lett óvóhelyen, közösen mondtuk az imát: „Maradj velünk, mert esteledik, és a Nap már lemenőben van.” Egyszerre gondoltunk Istenre, az országra és egymásra. És tényleg este lett, egy ország estéje.

(Néma Nő leszáll a hintáról, ami üresen leng tovább, majd megáll. Csend.)

SZÍNÉSZ Esténként olvasok, Ujszászyról meg Karádyról. Néha én is azt érzem, amit a művésznő mondott egy korabeli interjújában: „Már nem érdekel, mit mondanak, mit írnak rólam. Nem is olvasom az újságokat. Én csak egyet tudok: legjobb lelkiismeretem szerint szolgálni a színpadot, egy-egy szerepembe egész lelkemet beleadom. Aki rosszat akar mondani rólam, csak azért, hogy rosszat mondjon, az ellen nem tehetek semmit, de nem is akarok. Arra is gondoltam, hogy visszavonulok a színpadtól, de innen már nincs visszatérés...”

FÉRFI Visszatérni a családhoz, ez is megfordult a fejemben. De visszavonulni, lemondani arról a színésznőről, akit színpadon korábban sohasem láttam, nem lehetett. Én csak az embert láthattam, én csak az emberrel, a nővel találkoztam. Ez ragadott el. Meg hát ugye, a szépsége. Meg mindaz, amit beleláttam, elképzelttem. Így lettem terrorista. Családrobbantó. Megérdemlem, ami vár rám.

SZÍNÉSZ Nem adtam vissza a szerepet. Megérdemlem, ami vár rám.

UJSZÁSZY Emlékszem Karády utolsó szavaira: Olyan földbe temesettek, ahonnan nincs ide visszaút, de van és lesz haza. Nekem ez nem sikerülhet. De megmentettem Karádyt. Megérdemlem, ami vár rám.

Függöny

A Néma Nő a függöny előtt elénekli Marlene Dietrich dalát: Hol vannak a katonák. Nem sanzonként, dübörgő zenekísérettel. A dalba később bekapcsolódik a FÉRFI, a SZÍNÉSZ és UJSZÁSZY.

